

Historia starożytna - opis przedmiotu

Informacje ogólne	
Nazwa przedmiotu	Historia starożytna
Kod przedmiotu	08.3-WH-HP-HST/6-S16
Wydział	Wydział Humanistyczny
Kierunek	Historia
Profil	ogólnoakademicki
Rodzaj studiów	pierwszego stopnia
Semestr rozpoczęcia	semestr zimowy 2016/2017

Informacje o przedmiocie	
Semestr	2
Liczba punktów ECTS do zdobycia	6
Typ przedmiotu	obowiązkowy
Język nauczania	polski
Sylabus opracował	- Bogdan Bobowski - dr Daria Janiszewska-Sieńko

Formy zajęć					
Forma zajęć	Liczba godzin w semestrze (stacjonarne)	Liczba godzin w tygodniu (stacjonarne)	Liczba godzin w semestrze (niestacjonarne)	Liczba godzin w tygodniu (niestacjonarne)	Forma zaliczenia
Wykład	30	2	-	-	Zaliczenie
Ćwiczenia	30	2	-	-	Zaliczenie na ocenę

Cel przedmiotu

Przedmiot ma za zadanie ukazanie głównych linii rozwojowych w dziejach starożytnej Europy kręgu śródziemnomorskiego z uwzględnieniem powstania i rozwoju cywilizacji grecko-rzymskiej, a także obszarów Europy północnej ze szczególnym uwzględnieniem ziem polskich i ich związków z obszarem śródziemnomorskim i zachodnioeuropejskim; przedstawienie kształtowania się pierwszych zorganizowanych społeczeństw i państw; kształtowania się religii pogańskich i chrześcijaństwa oraz jego ekspansji i ewolucji w stosunku do pogańskiego dorobku cywilizacyjnego; ukazanie różnych stanowisk historiograficznych dotyczących etnogenezy Grecji i Rzymu oraz pradziejów słowiańskich i germańskich; znaczenia antycznego dorobku kulturowego i zdobyczy cywilizacyjnych dla współczesnego świata.

Wymagania wstępne

Brak

Zakres tematyczny

wykład: (Początki człowieka i jego dzieje od epoki kamienia po średniowiecze)

1) Antropogeneza. 2) Przełomy kulturowe w pradziejach Europy. 3) Przemiany społeczne cywilizacji pradziejowych. 4) Oddziaływanie kultur bliskowschodnich i śródziemnomorskich na ludy Europy. 5) Kultura łużycka. 6) Ilirowie, Celtowie i Germanie. 7) Kultura przeworska. 8) Goci, Gepidzi i Hunowie. 9) Upadek świata starożytnego. 10) Etnogeneza Słowian. 11) Słowiańszczyzna zachodnia. 12) Archeologia Polski plemiennej. 13) Religia słowiańska i chrystianizacja ziem polskich.

ćwiczenia I (Historia powszechna starożytna)

1) Etnogeneza Grecji. 2) Grecja w epoce archaicznej. 3) Ustrój polityczny Aten. 4) Wojny w świecie greckim w V w. p.n.e. 5) Macedonia za panowania Filipa II i Aleksandra Wielkiego. 6) Epoka hellenistyczna. 7) Geneza państwa rzymskiego. Rzym królewski. 8) Rzym w okresie wczesno-republikańskim. 9) Ekspansja militarna Rzymu. 10) Schyłek republiki rzymskiej. 11) Wczesne Cesarstwo Rzymskie. 12) Kryzys III w. n.e. i przemiany w późnym Cesarstwie. 13) Starożytna słowiańszczyzna w epoce żelaza.

ćwiczenia II (Historia powszechna starożytna-źródłoznawstwo)

1) Źródła do dziejów Grecji. 2) Początki Grecji w świetle pism pierwszych historyków. 3) Krytyka demokracji w starożytności. 4) Tukidydes – historyk wojny peloponeskiej. 5) Historycy Aleksandra Wielkiego. 6) Dziejopisarze rzymscy i greccy o początkach Rzymu. 7) Ustrój republiki rzymskiej w źródłach antycznych. 8) Historycy świata hellenistycznego i okresu wielkich podbojów. 9) Cezar i historia upadku republiki rzymskiej. 10) Monumentum Ancyranum i historycy pryncypatu. 11) II i III w. w świetle pism Kasjusza Diona i Herodiana. 12) Zmierzch cesarstwa w relacjach dziejopisarzy. 13) Źródła do dziejów starożytnej Słowiańszczyzny.

Metody kształcenia

ćwiczenia: rozmowa nauczająca, dyskusja, opis klasyfikujący, opis uzasadniający, praca pod kierunkiem nad tekstem źródłowym i tekstem naukowym

wykład: wykład problemowy

Efekty uczenia się i metody weryfikacji osiągnięcia efektów uczenia się

Opis efektu	Symbole efektów	Metody weryfikacji	Forma zajęć
-------------	-----------------	--------------------	-------------

Opis efektu	Symbole efektów	Metody weryfikacji	Forma zajęć
Student zna podstawową terminologię z zakresu nauk historycznych dotyczących okresu starożytności w języku polskim	• KH1_W02	• obserwacja i ocena aktywności na zajęciach • zaliczenie przeczytanej lektury w ramach konsultacji	• Ćwiczenia
zna i rozumie narracyjny charakter historii oraz diachroniczny i przyczynowo-skutkowy charakter dziejów	• KH1_W05	• obserwacja i ocena aktywności na zajęciach	• Ćwiczenia
ma uporządkowaną wiedzę szczegółową z zakresu prahistorii ziem polskich	• KH1_W06	• obserwacja i ocena aktywności na zajęciach • sprawdzian	• Ćwiczenia
zna i rozumie podstawowe zasady analizy źródeł archeologicznych (anterfakty)	• KH1_W14	• referat	• Ćwiczenia
samodzielnie zdobywa wiedzę	• KH1_U05	• sprawdzian • przeczytanie lektur i ich zaliczenie	• Ćwiczenia
poprawnie stosuje poznaną terminologię historyczną	• KH1_U08	• obserwacja i ocena aktywności na zajęciach • sprawdzian	• Ćwiczenia

Warunki zaliczenia

Warunkiem zaliczenia modułu jest uzyskanie zaliczeń cząstkowych. Warunkiem uzyskania zaliczeń cząstkowych jest:

Wykład: obecność na zajęciach

Ćwiczenia I (Historia powszechna starożytna): uzyskanie minimum 6 pkt. za aktywność na zajęciach polegającą na udziale w dyskusji; zaliczenie w ramach konsultacji 3 lektur z wykazu literatury uzupełniającej. Uzyskane punkty są potwierdzeniem aktywności studenta. Powinna im towarzyszyć ocena w skali od 2 do 5 za merytoryczne przygotowanie się do zajęć. W przypadku negatywnej oceny pracy studenta, nie przyznaje się punktów. Punkty, które można otrzymać: 1 – aktywność na zajęciach, 1-2 – za zaliczenie lektury na konsultacjach. (Uwaga: książki zaznaczone tłustym drukiem traktowane są jak dwie lektury). W przypadku braku aktywności, student zobowiązany jest uzyskać te punkty w ramach końcowego sprawdzianu.

Ćwiczenia II (Historia powszechna starożytna-źródłoznawstwo): uzyskanie minimum 4 pkt. za aktywność na zajęciach polegającą na udziale w dyskusji i prezentacji referatu. Uzyskane punkty są potwierdzeniem aktywności studenta. Powinna im towarzyszyć ocena w skali od 2 do 5 za merytoryczne przygotowanie się do zajęć. W przypadku negatywnej oceny pracy studenta, nie przyznaje się punktów. W przypadku braku aktywności, student zobowiązany jest uzyskać te punkty w ramach konsultacji.

Na ocenę z przedmiotu wpisywaną do indeksu przez osobę prowadzącą wykład składa się średnia ocen cząstkowych uzyskanych za zaliczenie ćwiczeń. Ocena końcowa wyznaczona zostanie w następujący sposób: $X1+X2/2$, gdzie $X1;X2$ to oceny cząstkowe.

Literatura podstawowa

1. Ammianus Marcellinus, Dzieje Rzymskie, tłum. I. Lewandowski, Warszawa 2001.
2. Appian z Aleksandrii, Historia rzymska, tłum. L. Piotrowicz, Warszawa 1957.
3. Arystoteles, Ustrój polityczny Aten, tłum. L. Piotrowicz, Warszawa 1931 i in.
4. Bravo B., Węcowski M., Wipszycka E., Wolicki A., Historia starożytnych Greków, t. 2, Warszawa 2009.
5. Bravo B., Wipszycka E., Historia starożytnych Greków, t. 1, Wrocław 1988, t. 3, Warszawa 1992 i inne.
6. Bringmann K., Historia republiki rzymskiej. Od początków do czasów Augusta, Poznań 2010.
7. Cary M., Scullard H. H., Dzieje Rzymu, t. 1, 2, Warszawa 1992 i inne.
8. Cytowska M., Szelest H., Literatura grecka i rzymska w zarysie, Warszawa 1983.
9. Daniélou J., Marrou H. I., Historia Kościoła, t. I, od początków do roku 600, Warszawa 1986.
10. Edykt Dioklecjana o cenach towarów wystawionych na sprzedaż, przeł. i oprac. A. i P. Barańscy, P. Janiszewski, Poznań 2007.
11. Flacelière R., Historia literatury greckiej, Kęty 2004.
12. Gąssowski J., Kultura pradziejowa na ziemiach polskich. Zarys, Warszawa 1985.
13. Greckie i łacińskie źródła do najstarszych dziejów Słowian, cz. I, przeł. i oprac. M. Plezia, Poznań-Kraków 1952.
14. Godłowski K., Kozłowski J. K., Historia starożytna ziem polskich, Warszawa 1985.
15. Hammond N.G.L., Dzieje Grecji, Warszawa 1994.
16. Hammond N.G.L., Starożytna Macedonia, Warszawa 1999.
17. Hansen M. H., Demokracja Ateńska w czasach Demostenesa, Warszawa 1999.
18. Heather P., Upadek Cesarstwa Rzymskiego, Poznań 2006.
19. Hensel W., Archeologia i prahistoria, Warszawa 1971.
20. Hensel W., Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna, Warszawa 1987.
21. Herodian, Historia cesarstwa rzymskiego, tłum. L. Piotrowicz, wstęp J. Wolski, Wrocław 1963.
22. Herodot, Dzieje, tłum. S. Hammer, Warszawa 1959 i 2003.
23. Historia kultury materialnej w Polsce w zarysie (praca zbiorowa), t. 2, Wrocław 1978.
24. Homer, Iliada, tłum. K. Jeżewska, Warszawa 1999 i in.
25. **Jaczynowska M., Dzieje Imperium Romanum, Warszawa 1996.**

26. Jaczynowska M., Historia starożytnego Rzymu, Warszawa 1976 i n.
27. Jaczynowska M., Musiał D., Stępień M., Historia starożytna, Warszawa 1999 i inne.
28. Jaczynowska M., Pawlak M., Starożytny Rzym, Warszawa 2008.
29. Jażdżewski K., Pradzieje Europy środkowej, Wrocław 1981.
30. Juliusz Cezar, O wojnie domowej, tłum. J. Parandowski, Warszawa 2001.
31. Juliusz Cezar, Wojna galijska, tłum. E. Konik, Wrocław 1978 i inne.
32. Kaczanowski P., Kozłowski J. K., Najdawniejsze dzieje ziem polskich (do VII w.), Wielka historia Polski, Warszawa 1971.
33. Kasjusz Dion Kokcejan, Historia rzymska, t. I, tłum. W. Madyda, wstęp I. Biezuńskiej-Małowist, Wrocław 1967 i inne.
34. Kasjusz Dion, Mowa Mecenasa, przeł. i oprac. M. Stuligrosz, P. Sawiński, Poznań 2004.
35. Kobusiewicz M., 500 tysięcy najtrudniejszych lat, Warszawa 1994.
36. Kokowski A., Goci. Od Skandzy do Campi Gothorum (Od Skandynawii do Półwyspu Iberyjskiego), Warszawa 2007.
37. Kokowski A., Starożytna Polska, Warszawa 2006.
38. Kulesza R., Sparta w V i IV w. p.n.e., Warszawa 2003.
39. Kumaniecki K., Historia kultury starożytnej Grecji i Rzymu, Warszawa 1975 i n.
40. Leakey R., Pochodzenie człowieka, Warszawa 1985.
41. Lewandowski I., Historiografia rzymska, Poznań 2007.
42. **Liwiusz, Dzieje Rzymu od założenia Miasta, tłum. M. Brożek, Warszawa 1980 i n., ks. I.**
43. Mackay Ch., Starożytny Rzym. Historia wojskowa i polityczna, Warszawa 2009.
44. **Monumentum Ancyranum, „Meander”, t. 27, z. 6.**
45. Musiał D., Świat grecki Od Homera do Kleopatry, Warszawa 2009.
46. Owczarek L., Cesarstwo rzymskie. Teksty źródłowe do ćwiczeń z historii starożytnej, Kielce 1982.
47. Owczarek L., Grecja. Teksty źródłowe do ćwiczeń z historii starożytnej, Kielce 1982.
48. Owczarek L., Rzym (od czasów najdawniejszych do upadku republiki). Teksty źródłowe do ćwiczeń z historii starożytnej, Kielce 1979.
49. Piotrowicz L., Atlas do historii starożytnej, Warszawa-Wrocław 1986.
50. **Plutarch z Cheronei, Żywoty sławnych mężów, Wrocław 1977 i in.**
51. **Polibiusz, Dzieje, tłum. S. Hammer, Wrocław 1957-1962, ks. VI.**
52. Prahistoria ziem polskich (praca zbiorowa), t. 1-4, Warszawa 1975-1981.
53. Rhodes P.J., Historia Grecji. Okres klasyczny 478-323 p.n.e., Kraków 2009.
54. Samsonowicz H. Złota jesień polskiego średniowiecza, Warszawa 1971.
55. Słowiańszczyzna starożytna i wczesnośredniowieczna. Antologia tekstów źródłowych, red. G. Labuda, Poznań 1999.
56. Słownik starożytności słowiańskich, Wrocław-Warszawa 1961-1996.
57. **Sprawski S., Chomicki G., Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej, Kraków 1999.**
58. **Swetoniusz, Żywoty Cezarów, tłum. J. Niemirska-Pliszczyńska, Wrocław 1972 i in.**
59. Tacyt, Dzieła, tłum. S. Hammer, Warszawa 1957.
60. Tacyt, Germania, tłum. T. Płóciennik, wstęp i komentarz J. Kolendo, Poznań 2008.
61. Testimonia najdawniejszych dziejów Słowian. Seria grecka, red. A. Brzostkowska, W. Swoboda, Warszawa 1989-1997.
62. **Tukidydes, Wojna peloponeska, tłum. K. Kumaniecki, Warszawa 1957 i in.**
63. U źródeł Polski. Od prahistorii do 1038 r., praca zbiorowa, Wrocław 2000.
64. Ustawa XII Tablic. Tekst. Tłumaczenie. Objasnienie, wyd. M. i J. Zabłoccy, Warszawa 2000.
65. Vademecum historyka starożytnej Grecji i Rzymu, t. I/II i III, red. E. Wipszycka, Warszawa 1999 i 2001.
66. Ziółkowski A., Historia powszechna. Starożytność, Warszawa 2009.
67. Ziółkowski A., Historia Rzymu, Poznań 2004.
68. Zosimos, Nowa historia, tłum. H. Cichocka, Warszawa 1993.

Literatura uzupełniająca

Grecja i świat hellenistyczny:

1. **Bennet B., Roberts M., Wojny następców Aleksandra. Dowódcy, kampanie, tajemne spiski i zdrady, Warszawa 2010.**
2. Biernacki W., Ajgospotamoj 405 p.n.e., Zabrze 2006.
3. Biezuńska-Małowist I., Kobiety antyku, Warszawa 1993.
4. Chadwick J., Pismo linearne B i pisma pokrewne, Warszawa 1998.
5. **Człowiek Grecji, pod red. J. P. Vernant, Warszawa 2000.**
6. Davies J. K., Demokracja Grecji klasycznej, Warszawa 2003.
7. Dąbrowa E., Gaugamela, 331 r. p.n.e., Warszawa 1988.
8. Fields N., Noon S., Termopile 480 p.n.e. Ostatnia walka trzystu, Kraków 2008.
9. Flacelière R., Życie codzienne w Grecji za czasów Peryklesa, Warszawa 1985.
10. Głombiowski K., Ksenofont. Żołnierz i pisarz, Wrocław 1993.
11. **Grabowski T., Ptolemeusze i Rzym. Przyjaźń czy zależność, Kraków 2005.**
12. Green P., Aleksander Wielki, Warszawa 1978.
13. Hammond N.G.L., Geniusz Aleksandra Wielkiego, Poznań 2000.
14. Hammond N.G.L., Filip Macedoński, Poznań 2002.
15. Kęciek K., Benewentum 275 p.n.e., Warszawa 2001.
16. Kęciek K., Kynoskefalai 197 p.n.e., Warszawa 2002.
17. Kęciek K., Magnezja 190 p.n.e., Warszawa 2003.
18. Korczyńska-Zdąbłarz, Kyme 474 p.n.e., Warszawa 2010.
19. Kubiak Z., Mitologia Greków i Rzymian, Warszawa 1997 i n.

20. Kulesza R., Aleksander Wielki, Warszawa 2009.
21. Kulesza R., Argos. Szkice z dziejów politycznych miasta w V wieku p.n.e., Warszawa 2004.
22. Kulesza R., Ateny Peryklesa, Warszawa 1991.
23. Kulesza R., Ateny – Sparta 431-404 p.n.e., Warszawa 1997.
24. Kulesza R., Maraton 490 p.n.e., Warszawa 1995 i n.
25. Kulesza R., Sparta w V i IV wieku p.n.e., Warszawa 2003.
26. Kulesza R., Wojna peloponeska, Warszawa 2006.
27. Lach G., Sztuka wojenna starożytnej Grecji, Zabrze 2008.
28. Lach G., Wyprawa sycylijska 415-413 p.n.e., Warszawa 2007.
29. Luce J.V., Homer i epoka heroiczna, Warszawa 1987.
30. Łanowski J., Święte igrzyska olimpijskie, Warszawa 1981.
31. Łukaszewicz A., Egipt Greków i Rzymian, Warszawa 2006.
32. Łukaszewicz A., Kleopatra. Ostatnia królowa starożytnego Egiptu, Warszawa 2005.
33. Marrou H.I., Historia wychowania w starożytności, Warszawa 1969.
34. Milczanowski M., Podboje Aleksandra Wielkiego 336-323 p.n.e., Zabrze 2005.
35. Mireaux E., Życie codzienne w Grecji w epoce homeryckiej, Warszawa 1962.
36. Murray O., Narodziny Grecji, Warszawa 2004.
37. Nawotka K., Aleksander Wielki, Wrocław 2004.
38. Pasiut W., Działania morskie i flota Aleksandra Wielkiego, Kraków-Mogilany 2005.
39. Press L., Życie codzienne na Krecie w państwie króla Minosa, Warszawa 1971.
40. Rzepka J., Monarchia macedońska, Warszawa 2006.
41. **Schumacher L., Niewolnictwo antyczne, Poznań 2005.**
42. **Sprawski S., Tesalia, Tessalowie i ich sąsiedzi, Kraków 2009.**
43. Szubelak B., Hoplita grecki VII - V w. p.n.e., Zabrze 2007.
44. Świderkówna A., Bogowie zeszli z Olimpu, Warszawa 1991.
45. Świderkówna A., Kiedy piaski egipskie przemówiły po grecku, Warszawa 1959, 1970.
46. **Świderkówna A., Hellada królów, Warszawa 1967, 1999.**
47. Świderkówna A., Hellenika. Wizerunek epoki od Aleksandra do Augusta, Warszawa 1974.
48. Świderkówna A., Siedem Kleopatry, Warszawa 1978 i n.
49. Świderkówna A., Życie codzienne w Egipcie w czasach greckich papirusów, Warszawa 1983.
50. Walbank F.W., Świat hellenistyczny, Warszawa 2003.
51. Warry J., Armie świata antycznego, Warszawa 1995.
52. Winniczuk L., Ludzie, zwyczaje i obyczaje starożytnej Grecji i Rzymu, Warszawa 1988.
53. Wipszycka-Bravo E., O starożytności polemicznie, Warszawa 1994.
54. **Wolski J., Dzieje i upadek Imperium Seleucydów, Kraków 1999.**
55. Worthington I., Aleksander Wielki, Wrocław 2007.

Rzym:

1. **Alföldy G., Historia społeczna starożytnego Rzymu, Poznań 1998.**
2. Auger R., Kaligula, Warszawa 1990.
3. Balbuza K., Triumfator. Triumf i ideologia zwycięstwa w Rzymie, Poznań 2005.
4. Birley A. R., Hadrian, Warszawa 2002.
5. Brown P., Świat późnego antyku, Warszawa 1991.
6. Browning R., Justynian i Teodora, Warszawa 1996.
7. **Burckhardt J., Czasy Konstantyna Wielkiego, Warszawa 1992.**
8. **Cameron A., Późne Cesarstwo Rzymskie, Warszawa 2005.**
9. Carey B. T., Ostatnia bitwa Hannibala. Zama i upadek Kartaginy, Warszawa 2010.
10. Charles-Picard G., Sztuka rzymska, Warszawa 1975.
11. Ciechanowicz J., Rzym, ludzie i budowlę, Warszawa 1987.
12. Ciecieląg J., Powstanie Bar Kochby 132-135 po Chr., Zabrze 2009.
13. **Cowan R., Rzymska sztuka wojenna od 109 p.n.e. do 313 n.e., Kraków 2010.**
14. Cowan R., Wojny, bitwy i wojownicy rzymscy, Warszawa 2010.
15. **Crawford M., Rzym w okresie Republiki, Warszawa 2003.**
16. **Człowiek Rzymu, pod red. A. Giardina, Warszawa 1997.**
17. Dando-Collins S., Legiony Cezara, Warszawa 2004.
18. Dando-Collins S., Machina do zabijania. XIV legion Nerona, Warszawa 2008.
19. Dando-Collins S., Porywacz Kleopatry. VI legion Cezara, Warszawa 2008.
20. Dando-Collins S., Żołnierze Marka Antoniusza. III legion galijski, Warszawa 2008.
21. Dąbrowa E., Rozwój i organizacja armii rzymskiej (do początków III w.), „Filomata” (399) 1990.
22. Duval P.M., Życie codzienne w Galii w okresie pokoju rzymskiego I-III w., Warszawa 1967.
23. **Gabriel R., Scypion Afrykański Starszy. Największy wódz starożytnego Rzymu, Poznań 2010.**
24. Gazda D., Adrianopol 378, Warszawa 2007.
25. Gazda D., Pola Katalaunijskie 451, Warszawa 2005.
26. **Goldsworthy A., Cezar. Życie giganta, Warszawa 2007.**
27. Goldsworthy A., W imię Rzymu, Warszawa 2005.

28. Grant M., Dwunastu Cezarów, Warszawa 2007.
29. Grant M., Neron, Warszawa 1980.
30. Grimal P., Pamiętniki Agryppiny czyli żądza władzy, Warszawa 19996.
31. **Grimal P., Seneka, Warszawa 1994.**
32. Hamman A.G., Życie codzienne w Afryce Północnej w czasach św. Augustyna, Warszawa 1989.
33. **Heather P., Upadek cesarstwa rzymskiego, Poznań 2006.**
34. Heurgon J., Rzym i świat śródziemnomorski do wojen punickich, Warszawa 1973.
35. Holland R., Oktawian August. Ojciec chrzestny Europy, Warszawa 2005.
36. Holland R., Neron. Okrutny zbrodniarz rozgrzeszony, Warszawa 2006.
37. Holland T., Juliusz Cezar kontra Rzym, Warszawa 2004.
38. **Janiszewska D., Wojna domowa w Rzymie w latach 193-197, Poznań 2010.**
39. Kaczanowicz W., Cesarz Probus, Wrocław 1997.
40. Keaveney A., Lukullus, Warszawa 1998.
41. Kęciek K., Wojna Hannibala, Warszawa 2005.
42. **Kluczek A., Studia nad propagandą polityczną w cesarstwie rzymskim (II-III w.), Toruń 2006.**
43. **Kolb F., Ideał późnoantycznego władcy, Poznań 2008.**
44. Kotula T., Aurelian i Zenobia, Wrocław 2006.
45. Kotula T., Afryka północna w starożytności, Wrocław 1972.
46. **Kotula T., Kryzys III wieku w zachodnich prowincjach Cesarstwa Rzymskiego, Wrocław 1992.**
47. Kotula T., Septymiusz Sewer, Wrocław 1987.
48. Le Bohec Y., Cezar, Warszawa 2003.
49. Łoposzko T., Historia społeczna republikańskiego Rzymu, Warszawa 1987.
50. Łoposzko T., Starożytne bitwy morskie, Gdańsk 1992.
51. Łukaszewicz A., Egipt Greków i Rzymian, Warszawa 2006.
52. **MacDowall S., Gerrard H., Adrianopol 378. Goci rozbijają Rzym, Kraków 2008.**
53. **Maciejowski M., Wojna jugurtyńska 111-105 p.n.e., Zabrze 2008.**
54. **Marrou H.I., Historia wychowania w starożytności, Warszawa 1969.**
55. Matthews R., Rzym mroczny, ponury i krwawy, Warszawa 2007.
56. Matyszak Ph., Synowie Cezara. Dynastia julijsko-klaudyjska, Warszawa 2008.
57. Matyszak Ph., Wrogowie Rzymu, Warszawa 2007.
58. Milczanowski M., Filipi 23 X 42 p.n.e., Zabrze 2006.
59. Murawski A., Akcjum 31 p.n.e., Warszawa 1986 i in.
60. Nowaczyk B., Kartagina 149-146 p.n.e., Warszawa 2008.
61. Nowaczyk B., Masada 66-73, Warszawa 2009.
62. Nowaczyk B., Powstanie Spartakusa 73-71 p.n.e., Warszawa 2008.
63. Piegdoń M., Krassus. Polityk niespełnionych ambicji, Kraków 2011.
64. Parain C., Marek Aureliusz, Warszawa 1961 i in.
65. Rochala P., Imperium w cieniu zagłady. Najazd Cymbrów i Teutonów, Warszawa 2007.
66. Rochala P., Las Teutoburski 9 r. n.e., Warszawa 2005.
67. Romanowski T., Alezja 52 p.n.e., Warszawa 2006.
68. Romański R., Farsalos 48 p.n.e., Warszawa 2003.
69. Roth J. P., Rzymska sztuka wojenna, Warszawa 2011.
70. Słapek D., Gladiatorzy i polityka. Igrzyska w okresie późnej republiki, Wrocław 1995.
71. **Schumacher L., Niewolnictwo antyczne, Poznań 2005.**
72. **Southern P., Oktawian August, Warszawa 2003.**
73. **Syme R., Rewolucja rzymska, Poznań 2009.**
74. Szeląg T., Bitwa pod Adrianopolem 9 sierpnia 378, Zabrze 2006.
75. Szeląg T., Kampanie galijskie Juliana Apostaty, Zabrze 2008.
76. Szubelak B., Legionista Cezara. Studium uzbrojenia, Częstochowa 1999.
77. **Vogt J., Upadek Rzymu, Warszawa 1993.**
78. Walter G., Cezar, Warszawa 1983.
79. Warry J., Armie świata antycznego, Warszawa 1995.
80. Wells C., Cesarstwo rzymskie, Warszawa 2005.
81. Zanker P., August i potęga obrazów, Poznań 1999.
82. **Ziółkowski A., Rzym ostatnich królów, Poznań 1999.**

Inne cywilizacje starożytne:

1. Błażejowski A., Starożytni Słowianie, Wrocław 2007.
2. Charles-Picard G., Hannibal, Warszawa 1971.
3. Cunliffe B., Starożytni Celowie, Warszawa 2003.
4. **Grenier A., Historia Galów, Gdańsk-Warszawa 2002.**
5. Kęciek K., Dzieje Kartagińczyków, Warszawa 2003.
6. Kotula T., Masynissa, Warszawa 1976.
7. Lancel S., Hannibal, Warszawa 2001.
8. Markale J., Wercyngetoryks, Warszawa 1981.

9. Moscati S., Świat Fenicjan, Warszawa 1971.
10. Wolski J., Iran siedziba imperiów w starożytności, t. I Wrocław 1986 i t. II, Wrocław 1988.

Religie świata antycznego:

1. Brown P., Augustyn z Hippony, Warszawa 1992.
2. **Brown P., Ciało i społeczeństwo. Mężczyźni, kobiety i abstynencja seksualna we wczesnym chrześcijaństwie, Kraków 2006.**
3. Gillmeister A., Musiał D., W cieniu Kapitolu. Religia starożytnych Rzymian, Kraków 2012.
4. Grant M., Mity rzymskie, Warszawa 1993.
5. Graves R., Mity greckie, Warszawa 1967 i n.
6. Hamman A.G., Życie codzienne pierwszych chrześcijan, Warszawa 1990.
7. Jaczynowska M., Religie świata rzymskiego, Warszawa 1987.
8. Kubiak Z., Mitologia Greków i Rzymian, Warszawa 1997 i in.
9. Musiał D., Antyczne korzenie chrześcijaństwa, Warszawa 2001.
10. **Simon M., Cywilizacja wczesnego chrześcijaństwa I-IV w., Warszawa 1981.**
11. **Wipszycka E., Kościół w świecie późnego antyku, Warszawa 1994.**

Uwagi

Zmodyfikowane przez dr Hanna Kurowska (ostatnia modyfikacja: 14-09-2016 13:23)

Wygenerowano automatycznie z systemu SyllabUZ